

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.15421/392198>

Третьяк А. В.,

*аспірантка кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF LEGISLATION IN THE FIELD OF WASTE MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF LOCAL GOVERNMENT REFORM IN UKRAINE

Питання, пов'язані з утворенням і утилізацією побутових відходів, набувають все більшої актуальності як у нашій, так і в інших країнах, бо саме відходи становлять одну з основних загроз, яка посилює тенденції глобального потепління в світі. У статті акцентується увага на встановленому децентралізаційному курсі в Україні та законодавчому закріпленні проблемних питань управління відходами на місцях, зокрема розглядається Проект Закону «Про управління відходами» від 04.06.2020 № 2207-1-д. Наголошується, що існування розгалуженої системи нормативно-правових та законодавчих актів, які встановлюють роль органів місцевої влади в питаннях поводження з відходами на місцях, хоча й містять ряд важливих положень, та не повною мірою задовольняють потреби територіальних громад, що проявляється у надмірному накопиченню побутових відходів і незадовільному відсотку їх переробки. Використовуючи такі загальнонаукові методи дослідження, як описання, порівняння, аналіз, індукція та інші, порівнюються положення Проекту Закону з нормами, викладеними в Законі України «Про відходи», формується однозначний висновок про те, що положення Проекту є більш ґрунтовними і відповідними до сьогодишніх реалій. Головними перевагами Проекту Закону є передбачення ієрархії поводження з відходами, муніципальної системи управління побутовими відходами та встановлення обов'язкової безпосередньої участі виконавчих органів місцевих рад у реалізації державної політики з управління відходами. Зокрема, в контексті обов'язку України, відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, гармонізувати національне законодавство у сфері поводження з відходами із нормами права ЄС у цій сфері, наводяться ряд аргументів, відповідно до яких Проект Закону «Про управління відходами» від 04.06.2020 № 2207-1-д більшою мірою відповідає наявним децентралізаційним тенденціям в Україні, ніж чинний наразі Закон України «Про відходи» від 05 березня 1998 р. № 187/98-ВР.

Ключові слова: *відходи, децентралізація, міжмуніципальне співробітництво, муніципальна система управління побутовими відходами, оператор муніципальної системи управління побутовими відходами, ієрархія управління відходами.*

Issues related to the generation and disposal of household waste are becoming increasingly important in our country and in other countries, because waste is one of the main threats that exacerbates global warming trends. The article focuses on the established decentralization course in Ukraine and the legislative consolidation of problematic issues of waste management at the local level, in particular, considers the Draft Law “On Waste Management” from 04.06.2020 № 2207-1-d. It is emphasized that the existence of an extensive system of regulations and legislation that establish the role of local authorities in waste management at the local level, although they contain a number of important provisions, and do not fully meet the needs of local communities, which is manifested in excessive accumulation of household waste and an unsatisfactory percentage of their processing. Using such general scientific research methods as: description, comparison, analysis, induction and others, the article compares the provisions of the Draft Law with the norms set forth in the Law of Ukraine “On Waste” and draws a clear conclusion that the provisions of the Project are more in line with modern realities. The main advantages of the Draft Law are the provision of a hierarchy of waste management, a municipal waste management system and the establishment of the obligation of direct participation of executive bodies of local councils in the implementation of state policy on waste management. In particular, in the context of

Ukraine's obligation under the Association Agreement with the EU to harmonize national legislation in the field of waste management with EU law in this area, a number of arguments are given, according to which the Draft Law "On Waste Management" of 04.06.2020 № 2207-1-d is more in line with existing decentralization trends in Ukraine than the current Law of Ukraine "On Waste" of March 5, 1998 № 187/98-VR.

Key words: waste, decentralization, inter-municipal cooperation, municipal household waste management system, operator of municipal waste management system, waste management hierarchy.

Постановка проблеми. Тема утворення та поводження з відходами як у світі, так і в Україні заслуговує на чільну увагу суспільства, бо недосконале правове регулювання відносин по поводженню з ними та їх надлишкове накопичення є одним з найголовніших факторів, які сприяють посиленню тенденціям глобального потепління. Усе це відбувається за рахунок функціонування великої кількості смітників та звалищ, де в неймовірних обсягах утворюється небезпечний парниковий газ – метан. У свою чергу, створення системи безпечного поводження з відходами, їх утилізація та переробка на біопаливо зможуть уповільнити процеси погіршення клімату. Спираючись на дані Державної служби статистики, можна констатувати, що загальний обсяг утворених відходів в Україні з 2018 року по 2020 значно зріс. Якщо у 2018 році цей показник становив 352333,9 тон, у 2019 році підвищився до 441516,5 тон, то в 2020 році він становив вже 462373,5 тон [1].

Тож для України тема поводження з відходами є дуже нагальною та вимушеною, зокрема, актуальними залишаються питання її законодавчої врегульованості. А оскільки в 2014 році розпочалась реформа децентралізації, яка передбачила формування ефективного інституту місцевого самоврядування – проблемні аспекти розвитку законодавства у сфері поводження з відходами будуть досліджуватись під кутом їх розвитку саме в децентралізаційних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти поводження з відходами на місцевому рівні досліджувалися деякими науковцями, серед яких: В.І. Бредун, О.М. Гаврилюк, В.А. Голян, Н.Д. Красіліч, О.С. Мельник, О.В. Мініна, Н.М. Обіюх, М.В. Рудинець, О.А. Трегуб, Т.О. Харченко та ін. Та все ж окремі питання правового забезпечення досліджуваної проблематики, зокрема нові законодавчі ініціативи з цього приводу та їх відповідність сучасним тенденціям розвитку місцевого самоврядування, можуть бути конкретизовані та доповнені. Тож метою даної

статті є розгляд законопроекту «Про управління відходами», зокрема, в рамках встановлення його відповідності децентралізаційному курсу та потенційного впливу на сферу поводження з відходами в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. «У своїй переважній більшості екологічні проблеми поводження з відходами виникають на локальному рівні, тобто їх джерело має прив'язку до певної території. Це означає, що всі функції управління, пов'язані з ідентифікацією проблеми, її фіксацією, оцінкою масштабів, моніторингом у джерелі походження, дозвільно-ліцензійними процедурами, контролем за джерелами екологічних проблем, притягненням винних до відповідальності, а, також, частково, – зі стимулюванням попереджувальних заходів повинні здійснюватися на локальному рівні» [2, с. 251; 3, с. 265–274].

Сфера поводження з відходами на місцях в Україні регулюється низкою законодавчих та нормативно-правових актів, Т.О. Харченко пропонує їх класифікувати наступним чином: 1) *Конституція України* [4]; 2) *профільні законодавчі акти* (Закон України «Про відходи» [5]; Закон України «Про місцеве самоврядування») [6]; 3) *суміжні законодавчі акти* (Закон України «Про житлово-комунальні послуги» [7]; Закон України «Про благоустрій населених пунктів») [8]; 4) *підзаконні акти Кабінету Міністрів України* (Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання послуг з поводження з побутовими відходами» [9]); 5) *акти відомчого рівня* (Накази Міністерства з питань житлово-комунального господарства: «Про затвердження Методичних рекомендацій з організації збирання, перевезення, перероблення та утилізації побутових відходів» [10], «Про затвердження Примірних положень про підприємство у сфері поводження з твердими побутовими відходами» [11], «Про затвердження Правил визначення норм надання послуг з вивезення побутових відходів» [12], Накази Міністерства регіонального

розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України: «Про затвердження Правил експлуатації об'єктів поводження з побутовими відходами» [13], «Про затвердження Методики роздільного збирання побутових відходів» [14], «Про затвердження Порядку розроблення, погодження та затвердження схем санітарного очищення населених пунктів» [15], Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Державних санітарних норми та правил утримання територій населених місць») [16; 17, с. 46].

У ч. 2 ст. 9 Закону України «Про відходи» від 05 березня 1998 р. № 187/98-ВР встановлено, що «територіальні громади є власниками відходів, що утворюються на об'єктах комунальної власності чи знаходяться на їх території і не мають власника або власник яких невідомий (безхазяйні відходи)», а в ст. 21 вказано, що до повноважень органів місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами відносяться: а) виконання вимог законодавства про відходи; б) розроблення та затвердження схем санітарного очищення населених пунктів; в) організацію збирання і видалення побутових відходів, у тому числі відходів дрібних виробників, створення полігонів для їх захоронення, а також організацію роздільного збирання корисних компонентів цих відходів; г) затвердження місцевих і регіональних програм поводження з відходами та контроль за їх виконанням; д) вжиття заходів для стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері поводження з відходами; е) вирішення питань щодо розміщення на своїй території об'єктів поводження з відходами; є) координацію діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, що знаходяться на їх території, в межах компетенції; з) здійснення контролю за раціональним використанням та безпечним поводженням з відходами на своїй території; и) ліквідацію несанкціонованих і неконтрольованих звалищ відходів; і) сприяння роз'ясненню законодавства про відходи серед населення, створення необхідних умов для стимулювання залучення населення до збирання і заготівлі окремих видів відходів як вторинної сировини; ї) здійснення інших повноважень відповідно до законів України; й) надання згоди на розміщення на території села, селища, міста місць чи об'єктів для зберігання та захоронення

відходів, сфера екологічного впливу функціонування яких згідно з діючими нормативами включає відповідну адміністративно-територіальну одиницю; м) здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з виробничими та побутовими відходами відповідно до закону та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи. Також, органи місцевого самоврядування приймають рішення про відвід земельних ділянок для розміщення відходів і будівництва об'єктів поводження з відходами» [5].

У п. 7, 7-1, 12 ч. 2 статті 33 Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР зазначено, що до делегованих повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: «визначення території для розміщення відходів відповідно до законодавства; здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами; здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з побутовими та виробничими відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи». Також, у п. 54 ч. 1 ст. 26 закріплено, що виключно на пленарних засіданнях сільських, селищних та міських рад «вирішуються питання у сфері поводження з небезпечними відходами відповідно до законодавства» [6].

Крім того, зміни, які були внесені до постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання послуг із вивезення побутових відходів» від 10 грудня 2008 року № 1070 [9] і «Про затвердження порядку формування тарифів на послуги з поводження з побутовими відходами» від 26 липня 2006 року № 1010 [18], наділили органи місцевої влади правом встановлювати тарифи на всі види операцій з вивезення, перероблення та поховання відходів.

Здавалось би, що органи місцевого самоврядування наділені значними повноваженнями в питаннях поводження з відходами, але на сьогодні стан цієї сфери потребує значних змін та модернізації чи не в кожному регіоні. Відповідно до даних, які наводить на своєму сай-

ті Міністерство розвитку громад та територій України, «завдяки впровадженню в 1725 населеному пункті роздільного збирання побутових відходів, роботі 34 сміттесортувальних ліній, 1 сміттєспалювального заводу і 3 сміттєспалювальних установок, в Україні було перероблено та утилізовано близько 6,3% побутових відходів, з них: 1,7% спалено, а 4,6% побутових відходів потрапило на заготівельні пункти вторинної сировини та сміттєпереробні лінії. За експертними оцінками на 26 полігонах України влаштовано системи вилучення біогазу та експлуатуються установки для виробництва електроенергії, потужність яких досягла 30 МВт. Кількість утилізованого біогазу у 2020 році склала 64.0 млн м³ (50% метана). Кількість виробленої у 2020 році електроенергії – 112.3 ГВт*год. Разом з тим, кількість перевантажених сміттєзвалищ становить 261 од. (4,3%), а 868 од. (14%) не відповідають нормам екологічної безпеки. Неналежним чином проводиться робота з паспортизації та рекультивациі сміттєзвалищ. З 1542 сміттєзвалища, які потребують паспортизації, у 2020 році фактично паспортизовано 93 одиниці (потребує паспортизації 23,9% сміттєзвалищ від їх загальної кількості). Найбільша кількість полігонів, які потребують паспортизації: у Житомирській області – 243 одиниці, у Дніпропетровській області – 147 одиниць та у Чернігівській області – 132 одиниці» [19].

Результати, які сьогодні Україна має в питаннях переробки і утилізації побутових відходів, є вкрай незадовільними. Причиною такого стану, звісно, окрім недостатнього обсягу фінансування сфери, цілком виправдано є недосконалість законодавча база. У першій частині цієї статті наводилися велика, розгалужена кількість нормативно-правових та законодавчих актів, які регулюють питання поводження з відходами. Та їх наявність не сприяє стрімким підвищенням показників переробки та утилізації відходів в Україні з року в рік. «Постійні зміни законодавства, яке регулює поводження з комунальними відходами, є одним з визначальних факторів, що посилює відчуття необов'язковості виконання законів, значною мірою спричиняє неефективність застосування окремих законодавчих норм, викликає колізії та дублювання, що своєю чергою негативно впливає на стан правопорядку в указаній сфері» [2, с. 253; 10, с. 178]. Оче-

видно, що наявна система вітчизняного законодавства потребує зрушень.

Так, 21 липня 2020 року пройшов перше читання Проект Закону «Про управління відходами» (далі – Проект) № 2207-1-д [21]. У Даному законопроекті міститься ряд змін до чинного наразі Закону України «Про відходи» від 05 березня 1998 р. № 187/98-ВР і доволі репрезентативним буде порівняти його положення із законопроектом та встановити характер змін, які несуть у собі запропоновані тези, зокрема, визначивши, наскільки вони відповідають існуючим децентралізаційним тенденціям в країні.

У статті 1 Проекту вперше пропонується запровадити такі поняття, як: біовідходи, муніципальна система управління побутовими відходами, оператор муніципальної системи управління відходами, послуга з управління побутовими відходами, рециклінг, роздільне збирання, система розширеної відповідальності виробника та багато інших. Зокрема, *муніципальна система управління побутовими відходами* визначається як «комплекс заходів, об'єктів управління відходами та суб'єктів, що надають окремі послуги з управління відходами, в межах територіальної громади або об'єднаної територіальної громади. *Оператором муніципальної системи управління побутовими відходами* позначається комунальне підприємство, уповноважене виконавчим органом відповідної місцевої ради на організацію роботи муніципальної системи управління побутовими відходами» [21].

Законопроект передбачає ієрархію управління відходами, яка складається із: «запобігання утворенню відходів; підготовки до повторного використання відходів; рециклінгу; відновлення, за винятком рециклінгу (у тому числі відновлення з виробленням енергії) і видалення» [21]. Натомість Закон України «Про відходи» від 05 березня 1998 р. № 187/98-ВР [5] «не містить переліку та послідовності операцій поводження з побутовими відходами, тому його положення мають по суті декларативний характер» [2, с. 266].

На відміну від чинного Закону України «Про відходи» від 05 березня 1998 р. № 187/98-ВР [5], який серед повноважень органів місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами виокремлює ними *затвердження* місцевих

і регіональних програм поводження з відходами, Проект, по-перше, розмежовує компетенцію сільських, селищних, міських рад, рад об'єднаних територіальних громад з відповідними виконавчими органами, а по-друге, передбачає не тільки затвердження радами місцевих планів управління відходами, а і *участь у їх розробленні* виконавчими органами цих рад. Якщо чинний Закон у статті 21 передбачає *виконання вимог законодавства* про відходи органами місцевого самоврядування, то Проект визначає, що відповідні ради *приймають участь* безпосередньо у *реалізації* державної політики управління відходами [5; 21].

У п. 13 та 14 ч. 2 ст. 26 новим Проектом, на відміну від чинного Закону, прямо встановлюється, що саме відповідні виконавчі органи міських рад *встановлюють тарифи* на послуги зі збирання, вивезення, відновлення та видалення побутових відходів, а також на послугу з управління побутовими відходами [21].

Вагомим корективом також є передбачення Проектом у п. 15 ч. 2 ст. 26 за виконавчими органами місцевих рад *організації проведення* інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення у сфері управління відходами, хоча чинний наразі Закон передбачає лише *«сприяння роз'ясненню законодавства про відходи серед населення, створення необхідних умов для стимулювання залучення населення до збирання і заготівлі окремих видів відходів як вторинної сировини»* [5]. Дещо оновлене положення носить важливий характер, оскільки між тезою «організація» і «сприяння» є велика різниця. Тільки поклавши прямий обов'язок на органи місцевого самоврядування організувати проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення у сфері управління відходами – цей механізм впливу буде мати шанс на значно якіснішу реалізацію.

Та, незважаючи на це, цілком виправданою є думка Т.О. Харченко, яка зазначає, що «у Проекті Закону про управління відходами повноваження місцевих державних адміністрацій були скорочені, але й дублювання уникнути не вдалося, приміром, у питаннях розроблення та затвердження схем санітарного очищення населених пунктів, надання інформації та проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи для громадськості» [17, с. 46, 47; 21]. Наявність

дублювань у повноваженнях суперечить ключовим постулатам децентралізаційної реформи і цей факт може стати, своєюрідною, перешкодою на шляху реалізації державної політики управління відходами.

Доречним буде зазначити, що «виконуючи Угоду про асоціацію з ЄС, Україна зобов'язалася протягом найближчих 5–6 років упорядкувати сферу поводження з усіма видами відходів, згідно з європейськими принципами. Основними європейськими правовими актами, що регулюють сферу поводження з побутовими відходами, є такі директиви ЄС: Директива № 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року «Про відходи та скасування деяких директив» (далі – Рамкова директива про відходи) [22], Директива Ради № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року щодо полігонів захоронення відходів [23] та Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» від 21 квітня 2004 року [24]. Із метою забезпечення вирішення цієї проблеми в Україні Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 8 листопада 2017 року схвалив Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року (далі – Стратегія) [25]. Стратегія по суті заклала основи для створення системи поводження з відходами і визначила заходи щодо багаторазового використання природних ресурсів, перероблення відходів, їх утилізації. У даному документі управління відходами в основному розглядається у площині децентралізації та ролі територіальних громад у сфері охорони навколишнього середовища» [2, с. 256–257].

Так, Рамкова директива встановлює межі, в яких має відбуватись подальший розвиток законодавства у сфері відходів. У ній представлені основні принципи поводження з відходами: *ієрархії пріоритетів поводження з відходами, забруднювач платить і розширеної відповідальності виробника*. Зокрема, в п. 16.1 закріплені *принципи самодостатності та наближеності*, відповідно до якого «держави-члени повинні вжити всіх необхідних заходів, разом із іншими державами-членами, якщо це необхідно або бажано, щоб створити інтегровану та адекватну мережу установ із ліквідації відходів та установ

із утилізації змішаних муніципальних відходів, зібраних із приватних домогосподарств, включаючи випадки, коли такий збір поширюється також на відходи від виробників, враховуючи найкращі з існуючих способів» [22].

Чинний Закон у ст. 5 встановлює як принципи державної політики у сфері поводження з відходами: «Пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів; забезпечення ощадливого використання матеріально-сировинних та енергетичних ресурсів; науково обгрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства щодо утворення та використання відходів з метою забезпечення його сталого розвитку» [5].

Натомість Проект у ч. 2 ст. 3 містить вже такий перелік принципів:

«1) *запобігання* – вжиття заходів для запобігання утворенню відходів, а також для уникнення, зменшення або усунення негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини;

2) *забруднювач платить*, коли витрати на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення та оброблення, включаючи витрати на утримання об'єктів інфраструктури з управління відходами, покриваються утворювачем та власником відходів;

3) *територіальної близькості*, а саме оброблення відходів повинно здійснюватися на найближчій споруді або установці з оброблення відходів або в місці захоронення відходів, враховуючи екологічну та економічну ефективність;

4) *самодостатності*, який передбачає створення органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції пунктів збирання, об'єктів відновлення та видалення побутових відходів» [21].

Висновки. Спираючись на вихідні положення європейського законодавства у сфері поводження з відходами, зокрема ті, які Україна, відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, зобов'язалась імплементувати, та Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, можна сформулювати висновок про те, що норми законопроекту «Про управління відходами» № 2207-1-д більшою мірою відповідають сучасним викликам, які сьогодні існують у сфері поводження з відходами в нашій країні. Закріплення такого важливого механізму, як ієрархія поводження з відходами, нарешті встановить чітку послідовність дій із утилізації відходів, яка буде більш сприятливою до навколишнього природного середовища.

Відповідно до сучасної, вже децентралізаційної системи влади в Україні, норми Проекту також є більш наближеними і прийнятними. Зокрема, йдеться про чітке закріплення за відповідними виконавчими органами міських рад встановлення тарифів на послуги зі збирання, вивезення, відновлення та видалення побутових відходів, наближення понятійного апарату до муніципалітетів, а саме передбачення муніципальної системи управління побутовими відходами, оператора муніципальної системи управління відходами. А встановлення Проектом обов'язкової безпосередньої участі виконавчих органів місцевих рад у реалізації державної політики з управління відходами, участі в розробленні місцевих планів управління відходами та організації проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення у цій сфері допоможе органам місцевої влади усвідомити свою унікальну та відповідальну роль у питаннях утворення та поводження з відходами на місцях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Утворення та поводження з відходами I–IV класів небезпеки за категоріями матеріалів. 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.10.2021).
2. Децентралізація влади в Україні та розвиток екологічних і природоресурсних правовідносин : монографія / Н.Р. Малишева, П.Ф. Кулинич, В.І. Олещенко та ін. ; відп. ред. Н.Р. Малишева. Харків : право, 2019. 304 с.
3. Малишева Н.Р. Європейський принцип субсидіарності та децентралізація управління в сфері охорони довкілля. *Правова держава*. 2017. № 28. С. 265–274.
4. Конституція України : Закон України від 28. 06. 1996. № 254к/96-ВР. *Голос України*. 1996. № 128.
5. Про відходи : Закон України від 05 березня 1998 р. № 187/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 36. Ст. 242.

6. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
7. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09 листопада 2017 р. № 2189-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 99. Ст. 3030.
8. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06 вересня 2005 р. № 2807-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 40. Ст. 2528.
9. Правила надання послуг з вивезення побутових відходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2008 р. № 1070. *Офіційний вісник України*. 2008. № 95. Ст. 3138.
10. Методичні рекомендації з організації збирання, перевезення, перероблення та утилізації побутових відходів : Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 07 червня 2010 р. № 176. Міністерство з питань житлово-комунального господарства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v0176662-10> (дата звернення: 04.10.2020).
11. Примірне положення про підприємство у сфері поводження з твердими побутовими відходами : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 21 жовтня 2010 р. № 311. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0311662-08> (дата звернення: 04.10.2020).
12. Правила визначення норм надання послуг з вивезення побутових відходів : Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 30 липня 2010 р. № 259. Міністерство з питань житлово-комунального господарства України. *Офіційний вісник України*. 2010. № 76. Ст. 2707.
13. Правила експлуатації об'єктів поводження з побутовими відходами : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 04 травня 2012 р. № 196. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0821-12#Text> (дата звернення: 04.10.2020).
14. Методика роздільного збирання побутових відходів : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01 серпня 2011 р. № 133. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. *Офіційний вісник України*. 2011. № 81. Ст. 2990.
15. Порядок розроблення, погодження та затвердження схем санітарного очищення населених пунктів : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 23 березня 2017 р. № 57. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. *Офіційний вісник України*. 2017. № 40. Ст. 1270.
16. Державні санітарні норми та правила утримання територій населених місць : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 березня 2011 р. № 145. Міністерство охорони здоров'я України. *Офіційний вісник України*. 2011. № 27. Ст. 1140.
17. Харченко Т.О. «Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері управління відходами». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 45–47.
18. Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з поводження з побутовими відходами : Закон України від 26 липня 2006 року № 1010. *Офіційний вісник України*. 2006. № 30. С. 82.
19. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2020 рік. Міністерство розвитку громад та територій України. 2021. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-povodzhennya-z-pobutovomu-vidhodamy-v-ukrayini-za-2020-rik-2/> (дата звернення: 05.10.2021).
20. Малишева Н.Р., Олещенко В.І. Актуальні проблеми розвитку екологічного права та перспективи їх розв'язання. *Правова держава*. 2014. Вип. 25. С. 167–181.
21. Проект Закону «Про управління відходами» від 04.06.2020 № 2207-1-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69033 (дата звернення: 05.10.2021).
22. Про відходи та скасування деяких директив : Директива Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року № 2008/98/ЄС. URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/2008%2098%20%D0%84%D0%A1.pdf> (дата звернення: 04.10.2021).
23. Щодо полігонів захоронення відходів : Директива Ради від 26 квітня 1999 року № 1999/31/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_925#Text (дата звернення: 04.10.2021).
24. Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди : Директива Європейського Парламенту та Ради від 21.04.2004 № 2004/35/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965#Text (дата звернення: 04.10.2021).
25. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. Урядовий кур'єр. 2017. № 220.